

تهیه فرمولاسیون جدیدی از امولژل دیکلوفناک دی اتیل آمونیوم و مقایسه آن با فراورده استاندارد

چکیده:

مقدمه و هدف: بیماری‌های التهابی مفاصل یکی از شایع‌ترین بیماری‌های التهابی بوده و تجویز داروهای خوراکی ضدالتهاب غیراستروئیدی راه اصلی درمان این بیماری‌ها است. به علت عوارض تحریکی نسبتاً شدید این داروها بر روی مخاط گوارش، توجه خاصی به تجویز آنها از راه پوست شده است. هدف از این مطالعه تهیه فرمولاسیون جدیدی از امولژل دیکلوفناک دی اتیل آمونیوم و مقایسه آن با فراورده استاندارد است.

مواد و روش‌ها: این پژوهش یک مطالعه تجربی است که در دانشکده داروسازی و علوم دارویی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان در سال ۱۳۸۴ انجام شده است. پس از تهیه فرمولاسیونهای متعدد از دیکلوفناک در فازهای آبکی، روغنی و فاز ژل کننده، مطالعات برون تن با استفاده از سلول انتشار فرانس و غشاء استات سلولز انجام گرفته و احتمال جذب دارو از پوست با مطالعه غلظت دارو در ادرار ۶ نفر از داوطلبان سالم انجام گرفت. نتایج آزمایش‌ها با استفاده از شاخص‌های توصیفی و آزمون‌های آماری آنالیز واریانس یک طرفه و به وسیله نرم افزار SPSS بررسی گردیدند.

یافته‌ها: از بین فراورده‌های تهیه شده بهترین آنها که دارای خصوصیات فیزیکوشیمیایی مناسبی بود انتخاب گردید. فراورده انتخابی با فراورده استاندارد که امولژل ولتارن بود مورد مقایسه قرار گرفت. پس از ۴ ساعت حدود ۸۵ درصد دارو از هر کدام از فراورده‌ها به طور یکسان آزاد گردید. اندازه‌گیری غلظت دارو در ادرار با استفاده از روش کروماتوگرافی با کارکرد عالی انجام گردید که در محدوده ۱۰ الی ۱۰۰۰ نانوگرم بر میلی‌لیتر خطی بود. حداکثر تغییرات در اندازه‌گیری دقت و صحت اندازه‌گیری برابر ۱۵ درصد محاسبه شد.

نتیجه‌گیری: در مقایسه با فراورده استاندارد فرمولاسیون انتخاب شده دارای مشخصات فیزیکوشیمیایی لازم بوده و می‌تواند دارو را در زمان مناسب آزاد نماید. روش راه‌اندازی شده برای اندازه‌گیری دارو در ادرار دارای دقت و حساسیت لازم بوده و جهت انجام مطالعات بعدی توصیه می‌شود. غلظت دارو در ادرار بسیار کم بوده و قابل اندازه‌گیری نبود، لذا پیشنهاد می‌شود که اندازه‌گیری دارو در مایع سینویال که به نظر می‌رسد دارو در آن تجمع می‌یابد انجام شود.

واژه‌های کلیدی: دیکلوفناک سدیم، امولژل، جذب پوستی

دکتر سید ابوالفضل مصطفوی *

دکتر محمدعلی شاطالی *

دکتر مریم یزدانیان **

* دکترای فارماسیوتیکس، دانشیار دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، دانشکده داروسازی و علوم دارویی، گروه فارماسیوتیکس

** دکترای داروسازی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی اصفهان، دانشکده داروسازی و علوم دارویی

تاریخ وصول: ۱۳۸۴/۹/۲۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۸۴/۱۲/۲۴

مؤلف مسئول: دکتر سید ابوالفضل مصطفوی

پست الکترونیک: mostafavi@pharm.mui.ac.ir

مقدمه

داروهای ضدالتهاب غیراستروئیدی با تأثیر بر مسیر سیکلواکسیژناز و ممانعت از انجام عمل این آنزیم از سنتز پروستاگلاندینها جلوگیری می‌کنند. داروهای این دسته اثر ضددردی و ضدالتهابی مؤثری بر التهابهای روماتوئیدی مانند؛ استئوآرتریت، آرتریت روماتوئید، التهاب تاندونها، التهاب کیسه زلالی، سیاتیک، درد عضلانی و آسیب‌های شدید بافت نرم دارند. با توجه به مضرات گلوکوکورتیکوئیدها و خواص متعدد داروهای این دسته به طور وسیعی از آنها استفاده می‌شود(۱-۴). متأسفانه مصرف خوراکی این داروها در ۲۰ درصد بیماران عوارض جانبی ایجاد کرده و حدود ۲ درصد بیماران در نتیجه این عوارض جانبی درمان را ناتمام می‌گذارند. اثرات سوء این دسته دارویی بر دستگاه گوارش از مهمترین عوارض جانبی آن محسوب شده که شامل؛ خونریزی، زخم و سوراخ شدن دیواره معده و روده می‌باشد (۵ و ۴، ۲). دیکلوفناک یکی از داروهای این دسته دارویی بوده که به علت وجود عوارض گوارشی حاد توصیه می‌شود در مواردی که نیاز به غلظت بالای دارو در پلاسما نمی‌باشد به صورت موضعی مصرف شود (۸ - ۶).

برخی گزارش‌های حاصل از آزمایش‌های برون‌تن بر روی پایه‌های مختلف دیکلوفناک بیانگر آن است که آزادسازی دارو از پایه‌های امولژل، کرم و ژل کرم که در ساخت آنها از غشاء استات سلولز و غشاء سیلیکون استفاده شده تقریباً معادل یکدیگر

می‌باشد، اما هنگامی که این فرآورده‌ها بر روی لایه شاخی پوست انسان استفاده می‌شود میزان آزادسازی دارو از فرمولاسیون امولژل بیشتر می‌باشد(۹). حضور چربی در فرمولاسیون باعث ایجاد ظاهری مطلوب‌تر برای این نوع فرآورده‌ها می‌شود(۱۰)، بنابراین هدف از این مطالعه تهیه فرمولاسیون جدیدی از امولژل دیکلوفناک دی‌اتیل‌آمونیم و مقایسه آن با فرآورده استاندارد است.

مواد و روش‌ها

این یک مطالعه تجربی است که در دانشکده داروسازی و علوم دارویی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان در سال ۱۳۸۴ انجام شده است. برای انجام این تحقیق علاوه بر ماده مؤثره که دیکلوفناک سدیم و دیکلوفناک دی‌اتیل‌آمونیم (به میزان ۱ درصد) بودند از مواد دیگری از قبیل کربومر ۹۳۴ ساخت کارخانه بی اف گودریخ^(۱) آلمان (۱ درصد) و هیدروکسی پروپیل متیل سلولز از کارخانه شیم ایث^(۲) ژاپن به نسبت‌های مختلف استفاده گردید. همچنین از گلیسرین (۳ درصد) و پروپیلن گلیکول (۱۵ درصد) به عنوان مرطوب کننده جهت صاف و نرم کردن پوست و مواد امولسیون کننده به منظور ثبات و پایداری امولسیون‌ها استفاده شده است. تری‌تانول‌امین (۱ درصد) به عنوان امولسی فایر، ستریمید

1-B.F.Goodrich
2-Shim-esth

تعیین گردیدند (۱۳). جهت تهیه فرآورده‌های موضعی دیکوفناک ابتدا پایه مناسب انتخاب گردید. نکته قابل توجه در انتخاب پایه مناسب آن است که در تهیه پایه این فرآورده‌ها باید دقت نمود که از حلال‌های پلار مانند؛ اتانول، ایزوپروپیل الکل و متانول که دارو در آن به خوبی حل می‌شود (۸) استفاده نمود. از طرف دیگر یکی از مشکلات مهم در تهیه فرم موضعی دیکوفناک تشکیل و رشد کریستال دیکوفناک می‌باشد، لذا با پراکنده نمودن محلول در یک محیط غیر آبی و سپس در یک محیط ژل مناسب این مشکل بر طرف شده تا بتوان با تشکیل یک امولسیون روغن در آب در یک پایه ژل از تشکیل کریستال دیکوفناک جلوگیری نمود. ارزیابی‌های انجام شده بر فرآورده‌های تهیه شده شامل موارد زیر بود؛

۱- آزمایش‌های پایداری و کنترل کیفیت که با استفاده از روش سانتریفوژ، سرد و گرم شدن، تغییرات دما، سیکل حرارتی انجماد و ذوب و همچنین بررسی خصوصیات رئولوژیک انجام گردید.

۲- تعیین pH

۳- آزمایش‌های فیزیکی مانند بررسی یکنواختی، شفافیت میکروسکوپی و ماکروسکوپی و عدم ایجاد کریمنگ و کولسانس، وجود حباب هوا و وجود کریستال انجام گردید. در صورتی که در میدان دید میکروسکوپی با بزرگنمایی ۱۰ فرآورده دارای پراکندگی یکنواخت ذرات و عدم وجود ذرات متراکم بود درجه صفر، در صورت مشاهده ۳ نقطه متراکم در میدان دید درجه ۱، در صورت مشاهده ۶ نقطه متراکم

(۰/۱ درصد)، آراسل (۱/۵ - ۰/۵ درصد) یا سوربیتان مونواستئارات و اولئیک اسید (۰/۵ درصد) به عنوان عامل امولسیون کننده یا کمک حلال نیز در ساخت فرآورده به کار رفت. علاوه بر این از مواد نفوذ دهنده پوستی مانند؛ پروپیلن گلیکول (۱۵ درصد) و پلی‌اکسی‌اتیلن گلیکول استفاده شد. متیل پارابن (۰/۱ درصد) و پروپیل پارابن (۰/۰۵ درصد) نیز جهت نگهداری فرآورده و جلوگیری از رشد و نمو و فعالیت میکروارگانیسم‌ها به کار برده شد. هیدروکسی پروپیل متیل سلولز (۳ - ۰/۵ درصد) جهت جلوگیری از تشکیل کریستال به کار رفت. هیدروکسی پروپیل متیل سلولز همچنین می‌تواند از تشکیل هسته دیکوفناک در محلول‌های فوق اشباع آن جلوگیری نموده (۱۱) و در ایجاد ویسکوزیته مناسب در فرآورده مؤثر باشد (۱۲). بقیه حجم فرآورده از آب دیونیزه و ایزوپروپیل الکل پر شد.

تعداد ۸ فرمولاسیون مختلف از این فرآورده با استفاده از مقادیر متفاوتی از مواد متشکله در سه فاز زیر تهیه گردید؛ فاز اول که فاز آبی است شامل؛ آب دیونیزه، ایزوپروپیل الکل، پروپیلن گلیکول، گلیسرین، متیل پارابن و دیکوفناک می‌باشد. فاز دوم فاز روغنی است که شامل؛ ستیل الکل، اولئیک اسید، پروپیل پارابن و آراسل و یا ستریمید می‌باشد و فاز سوم فاز ژل کننده است که شامل؛ مخلوطی از کارباپول ۹۳۴ و هیدروکسی پروپیل متیل سلولز پخش شده در آب و خنثی کننده کارباپول (تری اتانول امین) می‌باشد. میزان مواد کاربردی مطابق منابع موجود

در میدان دید درجه ۲ و در صورت مشاهده ۱۰ نقطه متراکم در میدان دید درجه ۳ برای یکنواختی آن در نظر گرفته شد. در صورتی که فراورده دارای حباب هوایی نبود درجه صفر، در صورت مشاهده ۵ تا ۱۰ حباب هوا در آن درجه یک، در صورت مشاهده ۱۰ تا ۱۵ حباب هوا درجه ۲ و در صورت مشاهده ۱۵ تا ۲۰ حباب هوا در میدان دید میکروسکوپ درجه ۳ به آن اختصاص داده شد. وجود کریستال ضمن این که سبب عدم یکنواختی فراورده می شود باعث عدم یکنواختی در آزادسازی دارو از فراورده نیز می شود (۱۲)، لذا این عامل هم به عنوان یک پارامتر در ارزیابی فراورده مورد توجه واقع شد. در صورتی که فراورده دارای کریستال نبود درجه صفر، در صورت مشاهده ۱۰ تا ۱۵ کریستال درجه ۱، در صورت مشاهده ۱۵ تا ۲۰ کریستال درجه ۲ و در صورت مشاهده بیش از ۲۰ کریستال درجه ۳ به آن اختصاص داده شد.

جهت انجام آزمایش‌های آزادسازی دارو در برون‌تن سلول انتشار فرانس به کار گرفته شد (۱۲). در مورد انتخاب غشاء مورد استفاده یادآور می‌شود که ایده‌آل‌ترین غشاء، پوست انسان و در درجه دوم پوست حیوانات آزمایشگاهی می‌باشد. به دلیل مشکل دسترسی به پوست انسان و یا حیوان، نوسانات ناشی از نوع پوست، محل نمونه‌برداری، جنس و سن حیوان یا انسان استفاده از غشاهای سنتتیک رایج و قابل قبول می‌باشد. سلوفان و استات سلولز از مهمترین غشاهای مورد استفاده برای انجام این گونه مطالعات می‌باشند (۱۵ و ۱۴).

آزمایش در دمای ۲۷ درجه سانتی‌گراد که دمایی شبیه دمای سطح پوست انسان است (۱۴ و ۱۲) انجام گردید و به مدت ۶ ساعت طول کشید. فاز گیرنده ۳۵ میلی‌لیتر اتانول بوده که هر بار ۲ میلی‌لیتر آن نمونه‌برداری شده و به جای آن ۲ میلی‌لیتر اتانول جایگزین می‌گردید. جنس غشاء به کار رفته استات سلولز (۱۴) و وزن نمونه مورد آزمایش ۱۵ گرم بود. جهت تعیین مقدار دارو از روش اسپکتروفتومتری استفاده شد. طول موج ماکزیمم ۲۸۴ نانومتر برای اندازه‌گیری دیکلوفناک سدیم انتخاب شد. منحنی استاندارد بیر-لامبرت^(۱) با غلظتهای ۵، ۷، ۱۰، ۱۵ و ۲۰ میکروگرم بر میلی‌لیتر رسم شد. نمونه‌گیری در زمانهای ۳۰، ۶۰، ۹۰، ۱۲۰، ۱۵۰، ۱۸۰، ۲۴۰، ۳۰۰ و ۳۶۰ دقیقه انجام شده و غلظت داروی آزاد شده با استفاده از منحنی استاندارد تعیین گردید.

برای انجام آزمایش‌های درون‌تن، در مواردی که غلظت دارو در خون یا پلاسما بسیار پایین باشد استفاده از نمونه ادرار تجمعی ۲۴ ساعته توصیه می‌شود. لذا آنالیز ادراری می‌تواند به عنوان یک روش مناسب در مطالعه جذب پوستی داروها به کار رود. پس از بررسی گزارش‌های متعدد در مورد روش‌های اندازه‌گیری دیکلوفناک در نمونه‌های ادراری از روش کروماتوگرافی با کارکرد عالی^(۲) استفاده شد (۱۷ و ۱۶، ۴). در این روش به ۳۰۰ میکرولیتر از

1-Bear-Lambert
2-High Performance Liquid Chromatography (HPLC)

شدند. ۴ گرم از امولژل دیکلوفناک بر پوست قسمت کمر (۷) در سطحی به مساحت ۴۰۰ سانتی متر مربع استعمال شد. این عمل برای هر داوطلب با فاصله ۱ روز با استفاده از امولژل تهیه شده و امولژل استاندارد انجام شد. نمونه تجمعی ادرار در زمان های ۰، ۲، ۴، ۶، ۹، ۱۲ و ۲۴ ساعت پس از استعمال دارو از داوطلبان جمع آوری و غلظت دارو در آن اندازه گیری گردید. کلیه عوارض احتمالی دارو به داوطلبان توضیح داده شد و رضایتنامه آگاهانه و کتبی از آنها دریافت گردید. نتایج آزمایشها با استفاده از شاخص های توصیفی و آزمون آماری آنالیز واریانس یک طرفه^(۳) و نرم افزار SPSS^(۴) بررسی گردیدند.

یافته ها

نتایج حاصل از ارزیابی های فیزیکی بیانگر آن است که وجود حباب هوا، کریستال و ذرات متراکم موجود در فراورده نهایی و فراورده استاندارد در حد قابل قبول می باشد (جدول ۱).

آزادسازی دارو از پایه، مورد بررسی قرار گرفته و بهترین مدلی که آزادسازی دارو از آن تبعیت می کرد مدل هیگوچی بود. لذا درصد آزاد شدن دارو در برابر ریشه دوم زمان رسم شد. میزان آزادسازی

ادرا، ۶۰ میکرولیتر اسید پرکلریک ۳۰ درصد اضافه شد، سپس آن را به مدت ۱۰ دقیقه با ۳۵۰۰ دور سانتیفریژ نموده و در پایان محلول شفاف بالایی به دستگاه تزریق شد. در روش انتخاب شده، فاز متحرک شامل ۵۵ درصد متانول، ۱۲ درصد استونیتریل و ۳۳ درصد محلول اسید فسفریک ۰/۰۳ درصد بود. فاز ثابت ستون کروماتوگرافی مدل سائول^(۱) ۴/۶ میلی متر - ۱۰×۲۵ سانتی متر ۱۸ سیل ایکس^(۲) ۱۰ بوده و جذب دارو در طول موج ۲۸۴ نانومتر اندازه گیری شد. سرعت جریان فاز متحرک یک میلی لیتر در دقیقه و حد آشکارسازی آن ۱۰ نانوگرم در میلی لیتر بود. محاسبات بر اساس نسبت سطح زیر منحنی پیک دیکلوفناک به سطح زیر منحنی پیک استاندارد داخلی (ناپروکسن) انجام شد (۱۷). منحنی استاندارد با غلظت های ۱۰، ۲۵، ۵۰، ۱۰۰، ۲۰۰، ۵۰۰ و ۱۰۰۰ نانوگرم در میلی لیتر دارو در ادرار انسان تهیه و مورد استفاده قرار گرفت.

به منظور ارزیابی صحت و دقت روش آنالیز به کار گرفته شده غلظت مورد استفاده در منحنی استاندارد تهیه و به دستگاه تزریق و غلظت آنها محاسبه شد. این عمل در طول روز ۳ بار و در طی ۳ روز متفاوت تکرار گشته و نتایج به عنوان ارزیابی درون روزی و بین روزی در نظر گرفته شد.

جهت اندازه گیری میزان جذب دارو یک مرد و

۵ زن داوطلب با محدوده سنی ۳۵ - ۲۰ سال انتخاب

1-Saule
2-Sil x
3-One way ANOVA
4-Statistical Package for Social Sciences

اندازه‌گیری دیکلوفناک با این روش در فاصله بین غلظت ۱۰ تا ۱۰۰۰ نانوگرم بر میلی‌لیتر خطی بود. نتایج حاصل از تغییرات درون روزی و بین روزی در جدول ۲ ذکر شده است. همان‌گونه که در جدول مشاهده می‌شود صحت و دقت روش در حد قابل قبول می‌باشد. پس از اندازه‌گیری غلظت دارو در ادرار کروماتوگرام‌های حاصل از نمونه‌های ادراری داوطلبان پس از تجویز فراورده تهیه شده و یا فراورده استاندارد هیچ‌گونه پیکی را که بیانگر وجود دارو در ادرار باشد نشان نداد.

دارو از فراورده استاندارد در مقایسه با فراورده نهایی بررسی شد که اختلاف آماری معنی‌داری از خود نشان نداد. نتایج حاصل از آزمایش‌های درون تن نشان داد که کروماتوگرام حاصل از نمونه ادراری عاری از دارو و نمونه ادراری حاوی داروی اضافه شده با غلظت ۲۰۰ نانوگرم بر میلی‌لیتر و استاندارد داخلی با غلظت ۲۵۰ نانوگرم بر میلی‌لیتر مبین آن است که مدت زمان نگهداری دیکلوفناک ۱۱/۰۰ دقیقه و مدت زمان نگهداری استاندارد داخلی ۷/۱۲ دقیقه می‌باشد.

جدول ۱: نتایج حاصل از ارزیابی فیزیکی امولژل دیکلوفناک دی‌اتیل‌آمونیم

شماره فرمولاسیون	آزمایش‌ها	وجود حباب هوا در میدان دید میکروسکوپ	وجود کریستال در میدان دید میکروسکوپ	یکنواختی فراورده
استاندارد	۰	۰	۰	۰
۱	۲	۳	۲	۲
۲	۲	۲	۲	۲
۳	۳	۱	۳	۳
۴	۳	۱	۳	۳
۵	۳	۱	۳	۳
۶	۳	۰	۳	۳
۷	۱	۱	۳	۳
۸	۱	۰	۱	۱

جدول ۲: تغییرات بین روزی و درون روزی روش اندازه‌گیری دیکلوفناک با استفاده از روش کروماتوگرافی با کارکرد عالی

درصد صحت	درصد دقت	غلظت اندازه‌گیری شده (نانوگرم بر میلی‌لیتر)	غلظت واقعی (نانوگرم بر میلی‌لیتر)
		انحراف معیار \pm میانگین	
۱۴/۷	۱۵/۳۶	۱۳/۲۶ \pm ۴/۶۹	۱۰
۱۰/۰۲۵	۱۸/۷۷	۲۹/۷۷ \pm ۵/۵۹	۲۵
۳/۲۹۳	۱۹/۳۰	۵۱/۶۴ \pm ۱۵/۱۳	۵۰
۱۴/۳۵۲	۱۳/۶۹	۷۵/۶۵ \pm ۱۰/۳۶	۱۰۰
۳/۱۷۹	۲/۳۳	۱۹۳/۶۴ \pm ۴/۵۱	۲۰۰
۵/۰۸۶	۳/۸۳	۵۲۵/۴۳ \pm ۲۰/۱۴	۵۰۰
۳/۰۶۲	۲/۸۲	۹۶۹/۳۷ \pm ۲۷/۴۱	۱۰۰۰

بحث و نتیجه گیری

علی رغم استفاده وسیع خوراکی از داروهای ضدالتهاب غیراستروئیدی در درمان علامتی بیماری های التهابی و اختلالات سیستم استخوانی - ماهیچه ای، مصرف موضعی آنها به علت عوارض جانبی پس از مصرف خوراکی از اهمیت ویژه ای برخوردار است. دیکلوفناک به علت اثر ضدالتهابی و ضددردی بهتر از این دسته داروها جهت مصرف موضعی بیشتر مورد توجه واقع شده، لذا به نظر می رسد بهترین انتخاب جهت تهیه آن فرم موضعی امولژل می باشد. فرمولاسیونهای مختلفی از این دارو به فرم امولژل تهیه و بررسی های درون تن و برون تن بر روی آنها انجام گردید. بررسی این فرمولاسیون ها نشان می دهد که وجود ملح سدیم دیکلوفناک سبب تشکیل کریستال می شود. قابل ذکر است که افزودن سود به عنوان خنثی کننده در فرآورده سبب افزایش میزان کریستال ها می شود که این امر می تواند بیانگر آن باشد که ملح دی اتیل آمونیوم دیکلوفناک به ملح سدیم تبدیل شده و میزان کریستال افزایش پیدا کرده است. لذا در فرآورده های بعدی از ملح دی اتیل آمونیوم استفاده شد. در مرحله بعد تأثیر افزودن هیدروکسی پروپیل متیل سلولز در فرآورده مورد بررسی قرار گرفت. این بررسی نشان داد که علی رغم تأثیر هیدروکسی پروپیل متیل سلولز در کاهش کریستال فرآورده، این ماده سبب افزایش حباب هوا می شود که این امر

مطلوب نبوده، لذا غلظت یک درصد هیدروکسی پروپیل متیل سلولز به عنوان غلظت بهینه انتخاب شد. تأثیر اولئیک اسید بر فرآورده نیز بررسی شد. نتایج حاصل نشان می دهد که افزایش اولئیک اسید تا میزان ۱/۸ درصد باعث کاهش حباب هوا می شود. ضمناً ترکیب اولئیک اسید و پروپیلن گلیکول نقش مؤثری در نفوذ دارو در پوست ایفا می کند (۱۸). بنابراین؛ این تغییر نه تنها در کاهش حباب هوا مؤثر است، بلکه می تواند سبب نفوذ بیشتر دارو در پوست شود.

با توجه به تداخل بین سورفکتانت های کاتیونیک (ستریمید) و آنیونیک (تری اتانولامین) این نکته به نظر می رسد که حذف ستریمید از فرآورده ممکن است بتواند تأثیر مثبت در یکنواختی فرمولاسیون داشته باشد، لذا در فرمولاسیونهای نهایی این مسئله مورد بررسی قرار گرفت.

گاهی اوقات افزودن یک سورفکتانت غیریونی می تواند باعث یکنواختی بهتر فرآورده گردد، لذا از آراسل که یک سورفکتانت غیریونی است، در فرآورده استفاده گردیده و فرمولاسیون نهایی بر این اساس تهیه شد. این فرمولاسیون به عنوان فرآورده ای که به طور نسبی مناسب ترین فرآورده بود انتخاب شده و آزمایش های برون تن و درون تن بر روی آن انجام گرفت.

جهت انجام آزمایش های آزادسازی دارو منحنی استاندارد با معادله $y = 0.0304x + 0.0548$ و $R^2 = 99/89$ به دست آمد

که بیانگر وجود رابطه خطی قابل قبول بین غلظت و جذب دیکلوفناک می‌باشد. آزمایش‌های آزادسازی دارو که بر روی فراورده ساخته شده و پایه بدون دارو به طور همزمان انجام گرفت بیانگر آن است که در مدت زمان مورد انتظار (که حدود ۴ ساعت می‌باشد) دارو بر روی پوست باقی می‌ماند. در این مدت تقریباً ۸۵ درصد دارو آزاد شده و تا ساعت پنجم کل دارو آزاد می‌شود. درصد آزاد شدن دارو از فراورده استاندارد در مقایسه با فراورده نهایی اختلاف آماری معنی‌داری نشان نداد.

نتایج فوق بیانگر آن است که در فرمولاسیون مذکور مانعی بر سر آزادسازی دارو و به تله انداختن دارو وجود ندارد و در مقایسه با تحقیقات مشابه این میزان داروی آزاد شده بسیار قابل توجه می‌باشد (۱۲). پس از انتخاب فرمولاسیون مناسب آزادسازی دارو در محیط درون تن مورد بررسی قرار گرفت.

ابتدا روش اندازه‌گیری مناسب که همان روش کروماتوگرافی با کارکرد عالی می‌باشد مورد بررسی قرار گرفت. تغییرات درون روزی و بین‌روزی نشان داد که روش مورد استفاده دارای دقت کافی و صحت مناسب جهت تعیین مقدار دارو در ادرار تا حداقل میزان ۱۰ نانوگرم بر میلی‌لیتر می‌باشد، اما در این مطالعه پس از مصرف موضعی فراورده مرجع و فراورده تهیه شده، دارویی در ادرار اندازه‌گیری نشد. یکی از دلایل این عدم موفقیت آن است که غلظت دارو در ادرار بعد از مصرف موضعی کمتر از ۱۰ نانوگرم بر میلی‌لیتر باشد. لذا جهت کسب

نتایج بهتر روش‌های حساس‌تری نیاز بوده که بتواند غلظت کمتر از ۱۰ نانوگرم بر میلی‌لیتر را نیز اندازه‌گیری نماید. در تحقیقات مشابهی که به دنبال استفاده از فراورده موضعی ژل اسپری ۴ درصد انجام شده است، غلظت پلاسمایی حداکثر ۷ نانوگرم بر میلی‌لیتر در ادرار ردیابی شد (۱۹). دلایل دیگری که می‌تواند توجیه‌کننده این نتیجه باشد می‌تواند به شرح زیر باشد:

۱- با توجه به این که مواد مؤثره دارویی می‌توانند در طبقه شاخی پوست تجمع یافته و انبار گردند و نهایتاً سبب دفع تدریجی و طولانی دارو شوند، لذا ممکن است دارو با لایه‌های شاخی پیوند برقرار کرده و به تدریج دفع شود و غلظت قابل توجهی را در ادرار ایجاد نکند.

۲- در پاره‌ای از موارد ماده مؤثره دارویی می‌تواند با پروپیلن گلیکول ایجاد کمپلکس نماید. تشکیل کمپلکس اسید سالیسیلیک و پروپیلن گلیکول که سبب کاهش نفوذ دارو به درون پوست می‌شود از این نمونه می‌باشد (۱۸). چون در هر دو فراورده از پروپیلن گلیکول استفاده شده لذا ممکن است دیکلوفناک با آن کمپلکس تشکیل داده و نفوذ دارو به درون پوست کاهش یافته باشد.

۳- با توجه به این که بعضی الکل‌ها مانند پروپانول سبب کاهش جذب بعضی داروها به خصوص استروئیدها می‌شود (۱۸)، لذا ممکن است وجود ایزوپروپیل الکل که در هر دو فراورده هم وجود دارد، سبب کاهش جذب دارو شده باشد.

۴- بر اساس تحقیقات گزارش شده افزودن ۰/۲ درصد از یک سورفکتانت غیریونی باعث کاهش نفوذ استرادیول تا ۹۳ درصد می‌شود، لذا ممکن است همین اتفاق در مورد فراورده دیکلوفناک نیز افتاده باشد و دلیلی برای کاهش نفوذ دارو به درون پوست باشد. ضمناً چون دارو برای ایجاد اثر بر مفاصل باید در مایع مفصلی تجمع پیدا کند (۶)، بنابراین ممکن است غلظت کم دارو هم بتواند تأمین کننده غلظت مناسب مایع مفصلی باشد، پس برای به دست آوردن نتایج دقیق‌تر شاید بهتر بود که دارو در مایع مفصلی تعیین مقدار شود.

در مجموع نتیجه‌گیری می‌شود که امولژل دیکلوفناک تهیه شده دارای خصوصیات فیزیکوشیمیایی مناسب در مقایسه با فراورده استاندارد بوده و آزاد سازی دارو بر اساس توصیه‌های فارماکوپه آمریکا می‌باشد. همچنین نتایج آزمایش‌های درون‌تن نشان داد که پس از استعمال موضعی فراورده تهیه شده و فراورده امولژل استاندارد (ولتارن) هیچ دارویی در ادرار داوطلبان مشاهده نشده است که پیشنهاد می‌شود مطالعات بیشتری در این زمینه انجام شود.

تقدیر و تشکر

از همکاری معاونت محترم پژوهشی دانشکده داروسازی اصفهان که ما را در انجام این پژوهش یاری نمودند قدردانی می‌شود.

Comparison of New Formulation of Diclofenac Diethylammonium Emulgel with Standard Preparation

Mostafavi SA^{*},
Shatalebi MA^{**},
Yazdani M^{*}

^{*} Associate Professor of Pharmaceutics,
Department of Pharmaceutics, School of
Pharmacy, Isfahan University of Medical
Sciences, Isfahan, Iran

^{**} Pharmacist, School of Pharmacy, Isfahan
University of Medical Sciences, Isfahan,
Iran

KEYWORDS:
Sodium Diclofenac ,
Emulgel,
Skin absorption

Received: 22/9/1384
Accepted: 24/12/1384

Corresponding author: Mostafavi SA
Email: mostafavi@pharm.mui.ac.ir

ABSTRACT:

Introduction & Objective: Oral route is a common route of administration for anti-inflammatory drugs including diclofenac. Due to some disadvantages of this route, the alternative routes of administrations are considered. The skin has been increasingly important in this regard, and many drugs have been formulated intradermal delivery systems. The purpose of this study was to prepare a topical diclofenac formulation emulgel with appropriate skin penetration and compare it with standard formulation.

Materials & Methods: To prepare the formulation, we used the emulsion form. Several formulations containing different kinds and amounts of diclofenac salts, different emulsifying agents, and different HPMC concentrations were prepared. The skin penetration was evaluated by using Franz cell apparatus and the concentrations of diclofenac were determined in the receptor phase of Franz cell using spectrophotometer. The in vivo absorption of diclofenac was evaluated by determination of drug in urine. The concentration of drug was determined by HPLC.

Results: In selected formulation, 85% of drug was released after 4 hours from formulation which was similar to drug released from standard formulation. The values of coefficient variation for HPLC method were utmost 15%. The range of variation in measurement was between 10 and 1000 ng/ml.

Conclusion: The selected formulation had appropriate physicochemical properties. We were unable to measure drug concentrations in urine by the constructed HPLC, therefore it can be suggested that one should determine drug concentration in synovial fluid as the drug is concentrated in it.

REFERENCES:

1. Kienzler JL, Magnette J. Diclofenac-Na gel is effective in reducing the pain and inflammation associated with exposure to ultraviolet light results of two clinical studies. *J Pharm Biophys Res* 2005; 18(3): 144-52.
2. Shaun G, Kilminster, Graham P, Mould. Comparison of diclofenac spray and gel on knee joints of patients with osteoarthritis pain. *Clin Drug Invest* 1999; 18(5):345-54.
3. Heyneman CA, Lawless-liday C, Wall GC. Oral versus topical NSAIDs in raumathic diseases: a comparison. *Drug* 2000; 60(3): 555-74.
4. Van der Bijl P, Armored D, Van E. Trans-mucosal permeation of topically applied diclofenac and piroxicam. *J Applied Res* 2003; 3: 245-56.
5. Wolf M, Ichtenstein DR, Singh G. Gastrointestinal toxicity of non steroidal anti inflammatory drugs. *N Engl J Med* 1999; 340(24): 1888-99.
6. Muller M, Rasteli C, Ferri P, Jansen B, Breiteneder H, Eichler HG. Trans-dermal penetration of diclofenac after multiple epicutaneous administration. *J Rheumatol* 1998; 25:1833-6.
7. Martindale the extra pharmacopoeia. 31th ed. London: Royal Pharmaceutical Society. 1996; 35, 1122, 1409, 1538, 1721, 1762.
8. Guy RH, Hadgraft J. Transdermal. *Drug Delivery: the ground rules are emerging. Pharm Int* 1985; 6: 112-6.
9. Sioufi A, Pommier F. Percutaneous absorption of diclofenac in healthy volunteers after single and repeated topical application of diclofenac emulgel. *Drug Dispos* 1994; 15: 441-9.
10. Seth BL. Comparative pharmacokinetics and bioavailability study of percutaneous absorption of diclofenac from two topical formulations containing drug as a solution gel or as an emulsion gel. *Drug Res* 1992; 42 (I): 120-2.
11. Pellet MA, Daris AF, Hadgraf J. The stability and diffusion of supersaturated solutions of diclofenac across polydimethylsiloxane. *Prediction Percutaneous Penetration* 1995; 4a: 32.
- ۱۲- آزر می شیرزاد، شکری جواد، حلاج‌نژادی سمیه و محمدی قباد. فرمولاسیون امولژل دیکلوفناک دی اتیل امین و بررسی تأثیر افزایش دهنده‌های جذب پوستی دارو. *علوم دارویی* ۱۳۸۴؛ شماره ۱: ۹۵-۸۵.
- ۱۳- مدنی زهرا، توکلی ناصر، ورشوساز ژاله، زرگرزاده محمدرضا. تهیه فراورده موضعی مناسب از مدروکسی پروژسترون استات و مطالعه جذب پوستی دارو در *In vitro*. پایان نامه دکترای عمومی داروسازی. اصفهان: دانشکده داروسازی دانشگاه علوم پزشکی، ۱۳۷۶.
14. Swarbrick J, Boylan JC. *Encyclopedia of pharmaceutical technology*. New York: Marcel Dekker, 1992 ;415.
15. Ho HO Huang FC, Sokoloski TD, Sheu MT. The influence of co solvents on the in-vitro percutaneous penetration of diclofenac sodium from a gel system. *J Pharm Pharmacol* 1994; 46(8):636-42.
16. Shainhouse JZ, Wester RC, Tanojo H. Diclofenac metabolic profile following in vitro percutaneous absorption through variable human skin. *Eur J Drug Metab Pharmacokinet* 1999; 24(4): 345-51.
17. Esteban J, Ribera p. Pharmacokinetics and bioavailability of diclofenac in the rat. *J Pharmaceutics Biopharm* 1991; 9(6): 647-65.
- ۱۸- آدرنگی مسعود. فیزیولوژی پوست و داروهای پوستی. جلد اول و دوم. چاپ اول. تهران: انتشارات آینه کتاب؛ ۱۳۶۹؛ ۶۰-۱۷، ۳۹۴-۳۱۰، ۶۹۰-۵۳۴، ۹۳۰-۸۹۰.
19. Brunner M, Dehghanyar P. Favorable dermal penetration of diclofenac after administration to skin using a novel spray gel formulation. *British J Clin Pharm* 2002; 60(5): 573-577.